

مددکاری اجتماعی معاصر، چالش‌ها و راهکارها | قسمت دوم

یکی دیگر از چالش‌های مددکاری اجتماعی، مربوط به حوزه توسعه معرفتی مددکاری اجتماعی است که محل این توسعه، در درجه اول در دانشگاه و به دست دانشجویان و مددکاران اجتماعی پژوهشگر است. با وجود اینکه از شکل‌گیری مددکاری اجتماعی در ایران شصت سال می‌گذرد، هنوز حوزه دانشی آن، نیازمند تکامل است. این در حالیست که در بسیاری از کشورهای دیگر، مددکاری اجتماعی در مرحله تخصصی شدن فراینده قرار گرفته است. با نگاه بدبینانه، مددکاری اجتماعی دچار عقب افتادگی معرفتی است و به مانند فردی است که قوه تشخیص متناسب با سن و رشد جسمیش نیست و این خود چالشی بزرگ است. چرا که مددکاری اجتماعی که ذاتاً عملگرا هست، باید مبنای عملگرایی اش، بنیادهای معرفتی رشد یافته ای باشد و گرنه، آفتهای زیادی را موجب خواهد شد. آنچه که مکمل ویژگی عملگرایی مددکاری اجتماعی است، ویژگی واکنشی و پیش واکنشی^۱ بودن آن است. مددکاری اجتماعی در خلا زیست نمی کند بلکه در تعامل با وضعیت یک جامعه است که حیاتش شکل میگیرد، تداوم و تغییر و تحول می یابد و در خلال این جریان است که هویت خاص مددکاری اجتماعی در هر جامعه ای شکل می گیرد. از این رو است که در حال حاضر شاهد هستیم در بخشهایی از جهان مانند آمریکای شمالی و بخشهایی از اروپا، مددکاری اجتماعی بالینی، شکل غالب مددکاری اجتماعی است و در بخشهای دیگری مانند فیلیپین، هند و ارمنستان، مددکاری اجتماعی محلی و توسعه محور، غالب می شود. در ایران نیز، هویت ویژه مددکاری اجتماعی بیش از آنکه شکل گرفته باشد، توسط روندهای فردگرایی و تجاری شدن، استحاله شده است. اما در حقیقت باید مددکاری اجتماعی را دارای ماهیتی عاملانه و هوشیارانه دانست.

حال این مساله مطرح می شود که چه چیزی از عاملیت و هوشیاری مددکاری اجتماعی ممانعت کرده است که اکنون با چالشهایی در حوزه دانشی مددکاری اجتماعی مواجه هستیم.

شاید یکی از عوامل را بتوان کم رنگ بودن نگاه پیشنگرانه در فضای علمی دانست. وجود نگاه پیش نگرانه، یعنی درک و شناخت درست و عمیق مسایل جامعه و آمادگی برای برخورد با نه تنها مسایل در جریان، بلکه با مسایلی که احتمال وقوع آنها می رود. اگر تصور کنیم که نگاه پیشنگرانه وجود میداشت، آنگاه با افزایش جمعیت جوان و گسترش انواع مواد مخدر، نیاز به مداخله در مساله اجتماعی سو مصرف مواد، قابل پیش بینی بود و ضروری بود حداقل از یک دهه قبل، مددکاری اجتماعی در حوزه اعتیاد به یکی از گرایشهای اصلی در دانشگاهها تبدیل شود. اکنون نیز موضوعات اجتماعی^۲ و جمعیتی متعددی که هنوز به مساله

^۱ reactive and preactive-
^۲ social issues-

اجتماعی تبدیل نشده اند، وجود دارد که فقط در صورتی که مددکاری اجتماعی پیش واکنشی شود و پیشنهادگرانه عمل کند، میتواند به هنگام به توسعه دانش پردازد تا مبنای عملگرایی موثری را فراهم کند.

اما قابل ذکر است که این کمرنگ بودن عاملیت، هوشیاری و نگاه پیشنهادگرانه مددکاری تابعی از نگاه حاکمیتی و مدیریتی نیز بوده است که گاه هیچ ضرورتی برای وجود حرفه مددکاری اجتماعی قایل نبوده و آنگاه که از این نگاه حذف گونه فاصله گرفته است، بازهم روش عمده مواجهه اش با مسایل، مبتنی بر برنامه ریزیهای کوتاه مدت و تسکینی بوده است. در چنین فضای مدیریتی حاکم در جامعه، هیچ مطالبه ای برای شکل گیری معرفت خاص و اثرگذار مددکاری اجتماعی و حتی بسیاری از علوم دیگر نبوده است. و اگر هم تلاشی انجام میشده، نادیده گرفته می شده است.

عامل دیگر که نمی توان آن را نادیده گرفت و تحت تاثیر دو عامل نگاه حاکمیتی و کم رنگ بودن نگاه پیش نگرانه بوده است، این نکته مهم است که آیا رشد و توسعه معرفت مددکاری اجتماعی، درون زا بوده است یا برون زا. با وام گرفتن از مفهوم درون زا و برون زا در حوزه توسعه و اقتصاد، این بحث را می توان اینگونه مطرح نمود که، اصولاً شکل گیری مددکاری اجتماعی و سپس آموزش آن بسیار متکی بر عالمان و اساتید خارجی بوده است و اگر در ابتدا با وجود اساتید تحصیل کرده در خارج که دانش مددکاری اجتماعی را در ایران آموزش می دادند، این فرایند رشد برون زا آغاز شده که البته بسیار ضروری و مفید بوده است، اما بازهم مددکاری اجتماعی در حوزه دانش به رشد درون زا نرسیده است. یعنی هنوز مددکاری اجتماعی در خلق، توسعه و اصلاح مفاهیم و نظریه های خاص حرفه که متناسب با وضعیت جامعه است، به خوبی عمل ننموده و زمان زیادی را از دست داده است. البته اخیراً در خلال برخی تلاشهای محققان ارشد و دکتری با تاکید بر کاربردی بودن پژوهشها، گامهایی برای توسعه مدل‌های نظری انجام شده است. در نهایت آنچه که می تواند تا حدی کمک به توسعه درون زای حرفه کند، وجود فضایی است که در آن اندیشه ها، یافته های پژوهشی و دیدگاههای نخبگان و صاحب‌نظران مددکاری اجتماعی به مرحله تصادم برسد تا بلکه هم افزایی معرفتی اتفاق افتد و از خاکستر این آتش مقدس، ققنوس معرفت جدید مددکاری اجتماعی سر در بیاورد.

نویسندگان: دکتر الهام محمدی و سلمان قادری

[انتشار یافته در مجموعه رسانه های مددکاری اجتماعی ایرانیان](#)